

**საკვირიკის ფრესკული მხატვრობის ფრაგმენტები*
(1950-იანი წლები)**

რკინიგზის სადგურ „ნითახევ-ჰესის“ მახლობლად, მტკვრის მარჯვენა სანაპიროზე, ხშირ ტყეში შემალულა ძველი ტაძრის ნანგრევები, რომელთაც „საკვირიკეს“, ე. ი. წმ. კვირიკეს ეკლესიას უწოდებენ. ეს მომცრო სამეკლესიანი ბაზილიკაა, რომლის აღშენებას IX საუკუნეს აკუთვნებენ.

მოუხედავად ძლიერი დაზიანებისა (ჩაქცეულია აფსიდისა და შუა ნაგის კამარები, დანგრეულია უკანასკნელის დასაყდრეთი კედელი და სამხრეთი კედლის ნაწილი, ნანგრევებადაა ქცეული მთელი სამხრეთი ნაგის) ტაძარმა წინათ მთელი ინტერიერის მომცველი ფრესკული მხატვრობის ფრაგმენტები შემოგვინახა. ფრესკები შემორჩენილია საკურთხევლის აფსიდის ჩრდილოეთ ნახევარსა და ნაწილობრივ ჩრდილოეთი ნაგის კამარაზე; ნაღესობის კვალი ალაგ-ალაგ სხვაგანაც მონანს.

თუმცა კონქის შემორჩენილი, სამკურთხედად აშუერილი მონაკვეთის მსუბუქი შეხსენებლობა ცოტათი თუ იცავს აედრისაგან საკურთხევლის მხატვრობას, ბათქაში, რომელსაც ამ ადგილას მზე უხვად ეყინება, ვერ ასწრებს დანესტიანებას და, ამიტომაც, წყობასაა შეჭიდებული.

შემორჩენილია თვით მოხატულობის ძირითადი ნაწილებიც, თუმცა ზედაპირული შრე გარკვეულწილად გადარეცხილია, მეტადრე ზემოთ, მაშინ როდესაც შედარებით უკეთ დაცულ ქვედა მონაკვეთში ის უფრო კარგადაა შემონახული. სამაგიეროდ, ქვევით მხატვრობას ზიანი ზოგ-ზოგი მნახველის ხელით ადგება – გამოსახულებები პატარ-პატარა ამონამტვრევებითაა დასერილი, განსაკუთრებით კი სახეებია შელახული.

მოხატულობის ბათქაში ორფენოვანია: ქვედა სქელი და ხეშეშია, ქვიშით შეხავებული, ზედა კი უფრო თხელი, გლუვზედაპირიანი, ორგანული ნივთიერების მინარევით, ფერწერით დაფარული. ქვედა, ზედა შრის შესამაგრებლად დაკეჭნილ, ფენაზე მხატვრობის კვალი არ მოიპოვება.

საკურთხევლის აფსიდში შემორჩენილია „ვედრების“ კომპოზიციის ფრაგმენტები, წმ. მღვდელმთავართა გამოსახულებანი და ფრაგმენტი მაცხოვრის წელსზეითი გამოსახულებისა. ჩრდილოეთ ნაგის სამი წმინდანის „პორტრეტებია“. გამოსახულებებს ასომთავრული წარწერები ახლავს.

საკურთხევლის აფსიდის კონქის შერჩენილ ნაწილში ზევით განირჩევა ქრისტეს განზე გაწვდილი მაკურთხეველი მარჯვენის სახელოს ნაშთი; ქვემოთკენ მისი საყდრის ნაწილი მონანს, ბალიშითა და გარდასაყარებლითურთ, ქრისტეს მუხლში მოხრილი მარჯვენა, პიმატიონშემოტკეცილი ფეხი, გვერდით მისივე ვარდნილი ნაკეცები; სულ ქვევით იკითხება შიშველი ტერფის ნაწილი და საყდრის სადგარი. ჩვეულების წინააღმდეგ ქრისტეს პიმატიონი წითლადაა შეფერილი, კვართი კი – ლურჯად (შავზე დატანილი კისფერი).

მის გვერდით მოთაყსებულია შედარებით კარგად დაცული გამოსახულება (დაკარგულია ღომისა და არწივის თავები) ოთხხატედისა სამჯვროვანი ლაბარუმით ხელში, რომელსაც ბერძნულად აწერია „აგგოს“ – „წმიდა“. საფიქრებელია, რომ

* შესანიშნავი ქართული მკვლევარის თ. ვირსალაძის (1907-1985) საკმაოდ მრავალრიცხოვან გამოუქვეყნებელ ნაშრომებს შორის მოიპოვება რამდენიმე მომცრო გამოკვლევა, რომელნიც მას, ეტყობა, წინასწარულად მიუხედავია. დღესდღეობით მათი გამოქვეყნების საჭიროება ნათელია – თავისთავადაც, და იმიტომაც, რომ მათში განხილული მოხატულობები ჯერაც ჩაღრმავებულ შესწავლას ელოდებიან. ნაშრომს დართული სქემები თ. ვირსალაძის ნახატულია. მისი არქივიდანაა აქ წარმოდგენილი ფოტოსურათებიც. რედ.

როგორც ეს ხშირად გვხვდება ქართულ მოხატულობებში, ქრისტეს, ღმრთისმშობლისა და წმ. იოანე წინამორბედის სახელთა ინიციალებიც ბერძნულად იქნებოდა დატანილი. ოთხხატედის თავზე გაირხევა წარწერა: „საყდარნი“.

საკურთხევლის აფსიდის ჩრდილოეთი კედლის მოხატულობა ორ რეგისტრად აგებული და ორივეზე წმ. მღვდელმთავრებია გამოსახული, ხუთ-ხუთი ყოველ რეგისტრზე; ამდენად, აფსიდში სულ 20 წმინდა მამა იყო წარმოდგენილი. ზედა რეგისტრზე ისინი სამშეოთხედად არიან მიბრუნებულნი და ხელთ გაშლილი გრაგნილები უპყრიათ, ქვედაზე – ფრონტალურად დგანან მკერდთან მიტანილი სახარებებით. მათგან ზოგიერთმა წარწერებიც შემოინახა.

ზედა რეგისტრზე სარკმლიდან პირველი ბასილი დიდია გამოსახული (წარწერისაგან შემორჩა – წმ). მეორე მღვდელმთავრის გამოსახულებას ახლავს წარწერა: წმ გრგლი [გრიგოლი] ღთისმტყელი [ღვთისმეტყველი], მესამეს კი წმ ... კლი [ნიკოლოზი]. ბოლო ორი მღვდელმთავრის გამოსახულება ფრაგმენტულია და მათი წარწერებიც დაკარგულია.

ქვედა რეგისტრზე სარკმლიდან პირველი მღვდელმთავრის გამოსახულებას ახლავს წარწერა: წმ გრგლ [გრიგოლ] ნოსელი. მეორის წარწერაა: წმ ფოკა. დანარჩენ მღვდელმთავართა გამოსახულებებს წარწერები არ შერჩენია.

სარკმლის ქვეშ ჯვრული შარაგანდის ფრაგმენტებია; საფიქრებელია, აქ მოთავსებული იქნებოდა ქრისტეს წელსხეითი ხატი, „პიეტას“ ტიპისა.

ჩრდილოეთი ვიწრო ნავის კამარის ქანობები დაყოფილია მამცრო სწორკუთხა მონაკვეთებად, რომლებშიც წმინდანთა წელსხეითი გამოსახულებებია მოთავსებული. ამ გამოსახულებათა უმრავლესობისგან მონარჩობათა ნაგლეჯებია დარჩენილი, თუმცა სამხრეთ ქანობზე შერჩენილია ხუთი ასეთი „ხატი“, განთავსებული ჩრდილოეთისა და შუა ნაგების შემაერთებელი განიერი თაღის ღიობის გარშემო. ორი შუანა, ვიწრო არე თაღის წვერის გასწვრივ ფონის ღურჯითაა შევსებული, სხვებში კი წმინდანთა გამოსახულებებია: გრძელწვერა მოხუცი, ერმა პიქსიდითა და სტილოსით ხელში; განირხევა წარწერის ასოებიც: ... პტნ [წმ პანტელეიმონ ?]. მათ გვერდით გამოსახულია წმ. დედა გულმკერდთან ღოცვად გაშლილი ხელებით. შესამოსლის მიხედვით (დაკაზმული, მკერდზე ფიბულით შებნეული მოსასხამი) – ეს წმ. ბარბარეა.

ოთხხატედებიანი „ვედრებისა“ და წმ. მღვდელმთავართა გამოსახულებები ჩვეულებრივი რაბაა საკურთხევლის ქართული მოხატულობებისათვის. ყურადღებას იქცევს მხოლოდ მღვდელმთავართა გამოსახულებების სიმრავლე, რაც უმთავრესად გვიანი შუა საუკუნეების მოხატულობებისთვის არის დამახასიათებელი.

მოგვიანო ხანაზე მიგვანიშნებენ მოხატულობის მხატვრულ-სტილისტური ნიშნებიც: მღვდელმთავართა რიგების დინამიკურობა, მკვეთრი, დატეხილი, რამდენადმე მოუხეშავი ნახატი და საკმაოდ ნათელი კოლორიტი, აგებული აგურისფერ-წითლის, ღია მწვანის, მოლილისფრო-ულტრამარინისფერი ღურჯის, ყავისფრის, ვარდისფრისა და შემღვრეული, ალავ მოვარდისფრო ოქრის მომშრადო, არცთუ სუფთა ტონებით.

გვიანა ხანისათვის დამახასიათებელია მხატვრობის ისეთი დეტალებიც, როგორიცაა სამმაგი (ზევით ღურჯი, შუაში ყვითელი, ქვემოთკენ კი – ყავისფერი) ფონები ანდა ერთგვაროვანი, გოგირდისფერ-ოქროსფერი შარაგანდები, ორმაგი შავ-თეთრი არშიით. ნიშნეულია ორნამენტულ-დეკორატიული მოტივების შესრულების რამდენადმე პრიმიტიული და მოუხეშავი მანერაც. საკურთხევლის სარკმელი და მისი მხატვრობის ვიწრო ქვედა პანელი მართულია ერთფეროვანი, პრიმიტიული ორნამენტით, რომელიც ღია-ნაცრისფერ ფონზე დატანილი დიაგონალური კლასიკური წითელი და შავი ხაზებითაა შედგენილი. მხატვრობის რეგისტრები მარტივი წითელი, თეთრარშიიანი ზოლებითაა გაყოფილი.

კონქის მოხატულობისგან თუმცა ცოტა რამ შემოგვრჩა, მაინც ჩანს, რომ ქრისტეს პიმატიონის ნაკვეთების ტრადიციული ნახატი მკვეთრი და კუთხოვანია; მკვეთრი, ტეხილი მონასმებითაა დატანილი კვართის გამოთეთრებებიც.

საყდრის მორთულობაც აღარ არის ისე კონტა, როგორც ძველებურ გამოსახულებებს ახასიათებს. საყდრის გვერდი დამუშავებულია მარგალიტების ორმაგი რიგით, რომელნიც დახრილ ბადეს ქმნიან. გადაჯვარედინების ადგილებსა და კკადრატის ცენტრში თვლები ჩნდება. მარგალიტები შავ ხაზებზე კი არ დაიტანება, როგორც ძველ მოხატულობებში, არამედ პირდაპირ ოქრაზე – ამობურცულ, ფაქტურულ პაწია წრეებად. პრიმიტიულია წითელი ბალიშის მორთულობაც; გადასაფარებელი პატარ-პატარა ჯვრებითაა დაკაშმული. ნარინჯისფერ-ყავისფერი ფეხსადგამი მკვენარეული ორნამენტითაა მორთული – ტალღოვანი შავი ხაზების ბადით, მასში შავრტოებიანი და თეთრბურტოებიანი პალმეტებით.

უფრო გამომსახველია წმ. მღვდელმთავართა უკეთ შემორჩენილი გამოსახულებები. ზედა და ქვედა რეგისტრებში ფიგურების სხვადასხვანაირი დაყენება კედლის ერთსახოვან მოხატულობას ერთგვარ ნაირგვარობას სძენს. ზედა რიგი უფრო დინამიკურია, მღვდელმთავარნი, გაწვდილ ხელებში გაშლილი გრაგნილებისკენ ოდნავ გადახრილნი თითქოსდა აფხიდის ცენტრისკენ მიემართებიან. მათი მდიდრული სამოსელი – თვლებითა და ორნამენტებით მორთული, ჯვროვანი თეთრი ან სადა ფერადი ყველონები, ომოფორები, ოღარები და ენქერები თითქოს მოძრაობისას ოდნავ აფრიალებულა, რითაც „პალეოლოგოსური“ ხელოვნებისთვის ტიპური სილუეტი წარმოიქმნება და ხელს უწყობს ფიგურების ერთიანი, უწყვეტი მოძრაობის განვითარების შთაბეჭდილებას. მხგავს ფიგურებს ვხედავთ ამ სტილის რიგ ქართულ ძეგლებში, მაგ., გელათის ტაძრის XIII საუკუნის ბოლოს მოხატულ სამხრეთ ეგვიპტურში, XIV საუკუნის ზარზმასა, მარტვილსა, ლიხნესა, უბისსა, წალენჯიხისა და ა. შ.

ერთ-ერთ მღვდელმთავარს (გრიგოლ დეთისმეტყველს) შემართულ ხელში რაკურსით ნახვენები ნახევრადგაშლილი გრაგნილი უპერია. ასეთ დეტალს XIII-XIV საუკუნისა და მომდევნო საუკუნეების მხატვრობაში თუ შევხვდებით – ამგვარი გრაგნილებით წარმოგვიდგებიან, მაგ., გელათის ტაძრის სამხრეთი ეგვიპტურის მოხატულობის წინასწარმეტყველნი, ასევე ქრისტე-„ძუელი დღეთა“ უბისში.

ქვედა რეგისტრის ფრონტალური ფიგურები ძლიერი კონტრაპოსტითაა გადმოცემული; მათი ნაცმულობის ნაკეცები კიდევ უფრო მკვეთრი და დატეხილია – ყველონების კიდეები თავის ნებაზე იგრიხება, ქვედა სამოსთა კალთა მკვეთრ ტეხილებად ისახება.

მღვდელმთავართა საბუხარები მორთულია მარგალიტებით, თვლებით ანდა მოუხეშავი ორნამენტით (ჭადრაკული არეები და ნაირნაირი ხეიები – შავით ოქრისფერ ფონზე). ასეთი ორნამენტი ტიპურია მოგვიანო ხანისთვის.

მღვდელმთავართა შესამოსელი ღია ფერებისაა, ჭარბობს თეთრი, მოვარდისფრო, ბაცი მწვანე, ყავისფერი და ოქრა. როგორც აღინიშნა, კედლის ზედა ნაწილში ფერადოვანი ფენა თითქმის ქვედა ნახატისა და ფერადოვანი ქვეშრეების დონემდეა გადარეცხილი. განადგურებულია ზედა შრე გამონათებებითა და ჩანრდილვებით, რაც გამოსახულებებს სქემატურ ხასიათსა და ერთგვარ სიმშრალეს ანიჭებს. ღურჯი ფონის ფერადოვნებაც კი აქ განსაკუთრებით მკვეთრი და მშრალი, ლილისებრი ჩანს. შესამოსლები ამ რეგისტრში ძირითადად თეთრია, ისინი მოვარდისფრო, ყავისფერი, ბაცი მწვანე ჩრდილებითაა დამუშავებული.

კედლის ქვედა ნაწილის უკეთ შემონახული ფერწერა უფრო სრულ წარმოდგენას გვიქმნის წერის პროცესის შესახებ. ძირითადი ფერადოვანი ლაქები გამდიდრებული და შერბილებულია გაღიადფერება-ჩანრდილვებით, რომელნიც ორი ან სამი განსხვავებული სიმკვეთრით დაიტანება და ფერს XIV საუკუნის მხატვრობისთვის დამახასიათებელ ვიბრაციას ანიჭებს. გამონათება-ჩანრდილვები ძირითადი ფერადოვანი ლაქის შესაბამის ტონად იღება, მხოლოდ ერთ შემთხვევაში აღმოჩნდა „პალეოლოგოსთა“ მხატვრობისთვის ნიშნეული დამატებითი ფერით ჩანრდილვა – ქრისტეს ჰიმატიონის ნაკეცები არა მარტო თეთრი, არამედ მოცისფრო, თუმც ძალზე გამჭვირვალე ათინათებითაა მონიშნული. XIV საუკუნის ფერწერაში დამატებითი ტონების დაპირისპირება სვეულებრივ უფრო თვალსაჩინოა.

ამავ ტონალობითაა შესრულებული ჩრდილოეთი ნავის მხატვრობაც, სადაც ფერები სინესტემ გაამუქა (ფონები აქ ისედაც საგრძნობლად უფრო მუქია – შავზე დადებული ლაქვარდი), შარავანდები კი წითლად შეირუჯა.

წმ. მღვდელმთავართა თავები – „კოპებიანი“ დიდი შუბლი, სახის ენერგიული ნაკეთები, მსხვილად დაკულულებული თმა-წვერი, ასევე, ხელის მტევნები კვადრატული ნებებითა და ბოლოებისკენ დაიწროვებული თითებით სრულებით არ ჰგავს XII-XIII საუკუნეების მოხატულობათა სახეების მკაცრ სილამაზეს და მათი უახლოესი ანალოგიებიც XIV საუკუნის შემონამოთვლილ ქართულ მოხატულობებში იპოვება. უახლოვდება მათ ცალკეული დეტალების (დაბანჯკვლეული წარბების, ქუთუთოწაგრძელებული თვალების, ხან დიდრონი, ბიბილოებწაგრძელებული, ხანაც პაწია, მძიმისებრი ყურების, მობლაგვო ცხვირების) შესრულების მანერაც. განსაკუთრებით სახასიათოა გრიგოლ ღვთისმეტყველის თავი, მისი ფუმფულა, თავის დახრის გამო ირიბად ჩამოყენილი წვერი. ის იმ ტიპს იმეორებს, რომელიც წარმოგვიდგება გელათის, ღიხნეს, უბისისა და წალენჯიხის მოხატულობებში, თუმცა ყოველ მათგანთან მისი მიმართება სხვადასხვანაირია. გელათისა (XIII საუკუნის ბოლო) და ღიხნეს (XIV საუკუნის პირველი ნახევარი) უფრო ადრეული გამოსახულებების შესრულების მანერა შედარებით თავისუფალი, ცხოველხატული და ექსპრესიულია.

ნახატიცა და ფორმის მოდელირების გარკვეული სიმშრალე და გაშეშებულობა აახლოვებს საკვირიკის მოხატულობას უბისისა და წალენჯიხისას, რომლებიც XIV საუკუნის ბოლოსაა შექმნილი, თუმცა ისინი უფრო მტკიცე და არტისტული ხელიდანაა გამოსული.

ანალოგიურია ჩრდილოეთი ნავის მოხატულობის წმინდანთა სახეებიც. წმ. ბარბარეს სახე ახილული წარბებით, თხელი ცხვირით, პაწია ბაგით, რის გამოც ის „გაკვირვებელი“ ჩანს და ისევე ტიპიურია „პალეოლოგოსთა“ მხატვრობისთვის, როგორც წმ. პანტელეიმონის სახე შუბლზე შეკრეჭილი ქონრითა და ყურებზე ჩამოშვებული მომრგვალო დაღალებით. ძალიან დამახასიათებელია მისი თხელი, წვერისკენ ძლიერ დაიწროვებული თითები, რომლებითაც მას ლამაზად გაზნექილი სტილოსი უპყრია. ერმა წმინდანების ამგვარი ტიპები ღიხნეშიც მოიპოვება, მაგრამ ისევე როგორც წმ. მღვდელმთავართა თავები, ისინიც იქ გაცილებით ცხოველხატული და ექსპრესიულია.

რაოდენ დახიანებულიც უნდა იყოს წმინდანთა თავები საკვირიკეში, ჩვენ შეგვიძლია ერთმანეთს შევაჯეროთ მათი უკეთ შემორჩენილი ნაწილები და ვიმსჯელოთ ამ მოხატულობის წერის მანერასა და ტონალობის თაობაზე.

საკვირიკის ფრესკების სახეები და შარავანდები ოქრის თხელ სარჩულზეა დაწერილი, რომელზედაც განზავებული ოქრით გალიადფერებაა დადებული, ჩანრდილული ნაწილები კი მის გარეშეა დატოვებული. სახის მომეტებულად განათებული წერტილები (შუბლის ბურცობები და ნაოჭები, ცხვირი და ყვრიმალეები) სხვა სიდიერის გალიადფერებებითაა ხაზგასმული – ისინი ფუნჯის საკმაოდ ენერგიული დაკვრითაა დატანილი, თუმც გარკვეულ ზომამდე ორნამენტულიც არის. ხასხასა, გაკრული ათინათები არ შემოგვრჩა, ისინი უთუოდ ფერწერის ზედა თხელ ფენასთან ერთად დაიკარგა. ჩვეულებებისაებრ სახის ფორმა ასევე წითელი და მწვანე ჩანრდილებით იძერწება, ესენი კი სწორედ XIV საუკუნის მხატვრობისთვის დამახასიათებელი ინტენსიური ზურმუხტისფერი შეფერილობისა ყოფილა.

განსაკუთრებით საგულისხმო წმ. მღვდელმთავართა ცისფერი თვალებია (ამჟამად მყიფე ცისფერი საღებავი ბეერგან ჩამოცვენილია და ისინი შავი ჩანს) – ეს ხერხი ქართულ მხატვრობაში მხოლოდ XIV საუკუნის მეორე ნახევრიდან, კიდევ უფრო ზუსტად, ბოლო მეოთხედიდან გახდა ცნობილი (წალენჯიხა, ხობის სამხრეთი ეგვტერი, უბისის მეორე ოსტატი და სხვ.). ასეთივე ცხოველხატული მანერითაა შესრულებული მღვდელმთავართა თმებიც – ზოგი მათგანის თმის კულულები ნაცრისფერზე ინტენსიური ლურჯი ხაზებით იხატება, სხვებისა – ბაც მწვანეზე თეთრი მონასმებით.

ამრიგად, საკვირიკის ფრესკებს უახლოესი ანალოგიები XIV საუკუნის მოწურულის ძეგლებში ეძებნება. მაგრამ ზევით აღინიშნა, რომ მათგან ისინი შესრულების მეტი სიმშრალითა და მოუხეშაობით, გამოსახულებათა (თვით მათი ცუდი დაცვლობის გათვალისწინებითაც კი) გამოკვეთილი სქემატურობით განირჩევა.

შესაძლებელი თუა, ეს ნიშნები მხატვრობის ცოტათი მოგვიანო შესრულების მანიშნებელი იყოს? მაგრამ თუმცა „პოსტპალეოლოგოსური“ მხატვრობა აგრძელებს „პალეოლოგოსთა“ ხელოვნების ტრადიციებს, მათი გაუხეშებისას იგი არსებრივად იკვლის სახეს მეტი მანერულობისა და დეკორატიულობის მიმართულებით.

XVI საუკუნის ჩვენთვის ცნობილ მრავალრიცხოვან ქართულ მოხატულობებში ნახატი განუზომლად უფრო მანერული და დეკორატიულია, ფორმათა მოდელირება უფრო მკვეთრი, ნაკლებადაა კონტრასტული დამატებითი ფერის გაღიადფერება-ნაჩრდილვები; რაც მთავარია, სულ სხვა ტონალობისაა სახეები, ისინი მექ. მომწვანო-ყავისფერ სარწულელებზე ვარდისფრით იწერება. ეს ყოველივე გამორიცხავს საკვირიკის მოხატულობის XVI საუკუნისათვის მიკეთვებას.

რაც შეეხება XV საუკუნის ძეგლებს, ჯერჯერობით საქართველოში, ყოველ შემთხვევაში მის ცენტრალურ რაიონებში მაინც, ვერ ხერხდება ამ დროით დათარიღებული ნიმუშების მიკვლევა.* საქმე ისაა, რომ საქართველოსთვის ამ მძიმე ეპოს მხატვრული შემოქმედება მინავლებულია. მაგრამ ნიშანდობლივ სამცხე ამ ხანაში შედარებით ხელსაყრელ პოლიტიკურ პირობებში იმყოფებოდა და მშენებლობაც წარმოებდა. ამიტომ პრინციპში ვერ გამოვრიცხავთ, რომ სწორედ სამცხეში XV საუკუნეში შეიძლებოდა მოხატულობა შეექმნათ. მაგრამ ჩვენ მოკლებული ვართ ამ მხრივ რისამე დაბეჯითებით თქმის საშუალებას. საკვირიკის მოხატულობა მეტად მჭიდროდ უკავშირდება XIV საუკუნის ტრადიციებს, და, ამდენად, მათგან დიდ დაცილებას ვერ დავუშვებთ. მოხალოდნელია, ის XIV საუკუნის გასულს, სულ გვიან XV საუკუნის პირველ წლებში შეექმნათ. რაც მოხატულობის შესრულების სიმშრალესა და მოუხეშაობას შეეხება, ისინი, ალბათ, მისი შემქმნელი პროვინციელი მხატვრის ოსტატობის დონეს უნდა მივაწეროთ.

საკვირიკის მხატვრობის ნაშთები მეტისმეტად უმნიშვნელთა საიმისოდაც, რომ მათ საფუძველზე ადგილობრივი ფერწერული სკოლის საკითხი წამოეჭრათ. ისტორიული სამცხის სხვა მოხატულობებიც არ კქმნიან ერთიან ჯგუფს და საკვირიკისგან იკონოგრაფიითაც განსხვავდებიან (კერძოდ, საკურთხეველის მოხატულობის სქემით). საფარა და ზარზმა მას დროითაც არიან დაშორებულნი, ხოლო ჭულეს ასევე ძალიან ფრაგმენტირებული მხატვრობა გაცილებით უფრო ხაზოვანი მანერით განირჩევა.

ამგვარად, თუ საკვირიკის ტაძარი IX საუკუნეში, ამ მხარეში დიდი წმ. გრიგოლ ხანკთელის მოწაყეთა მოღვაწეობასთან დაკავშირებული გაცხოველებული აღმშენებლობის დროს ააგეს, მისი მოხატულობა XIV საუკუნეში სამცხის ათაბაგების ზეობაში ამ კუთხის კულტურისა და მშენებლობის ხელახალი აღმავლობის ეპოს შეიქმნა.

Resume

Tinatin Virsaladze

Kviriketsminda Murals

Article written in 1950s is focused on the mural fragments of the ruined Kviriketsminda church dated to the 14th-15th cc.

---

* მოგვიანებით თ. კორსაღაძემ XV საუკუნის ბოლოთი დაათარიღა ალავერდის ტაძრის საკურთხეველის კონქის მხატვრობა, ი. დლორთქიფანიძემ კი საუკუნის დამდეგით განსაზღვრა ნაბახტვეის მოხატულობა და ა. შ. რედ.

ნახ. 1. საკვირიკე. საკურთხეველის მოხატულობა (სქემა)

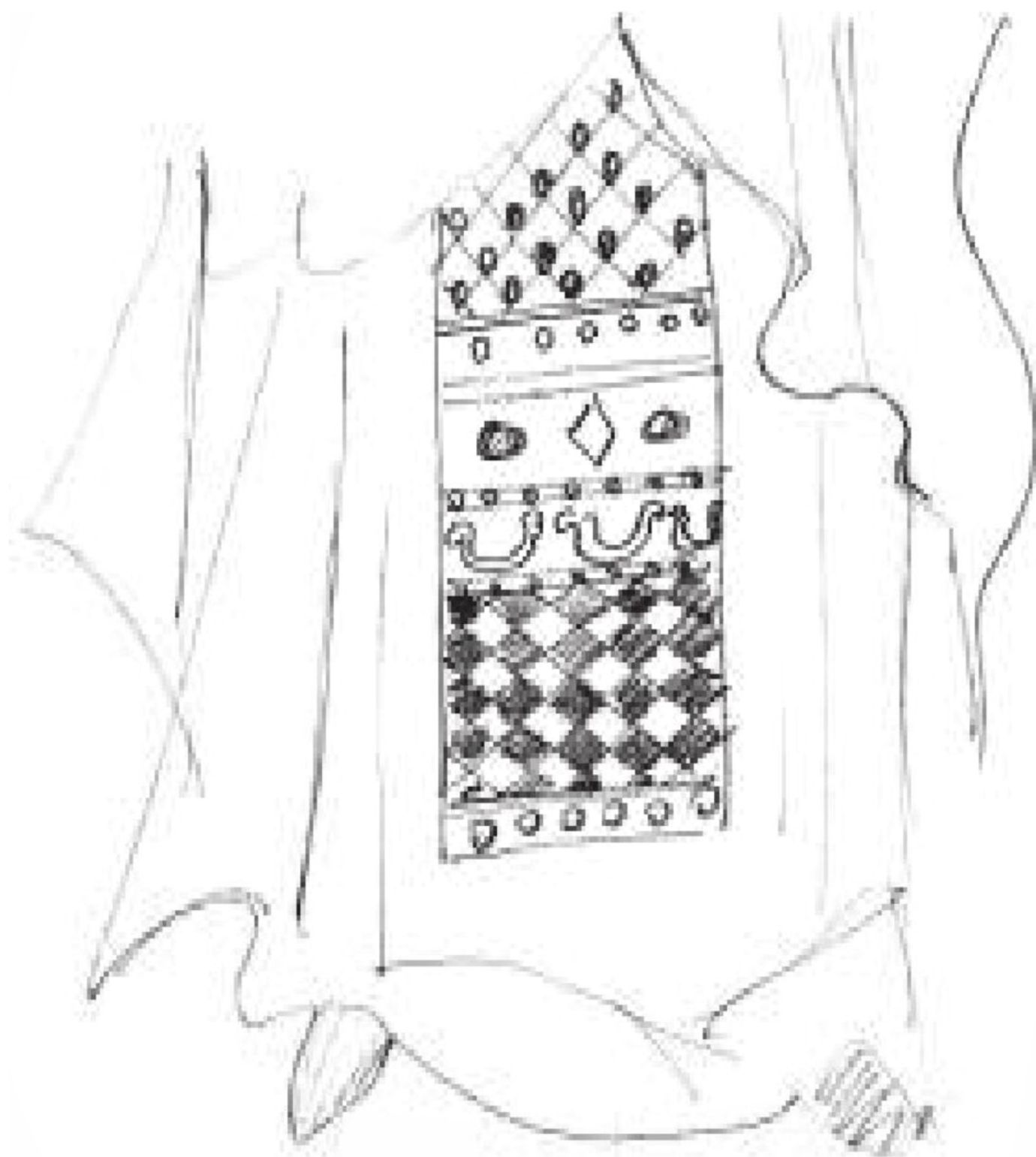
სურ. 1. საკვირიკე. ეკლესიის წმ. მამები

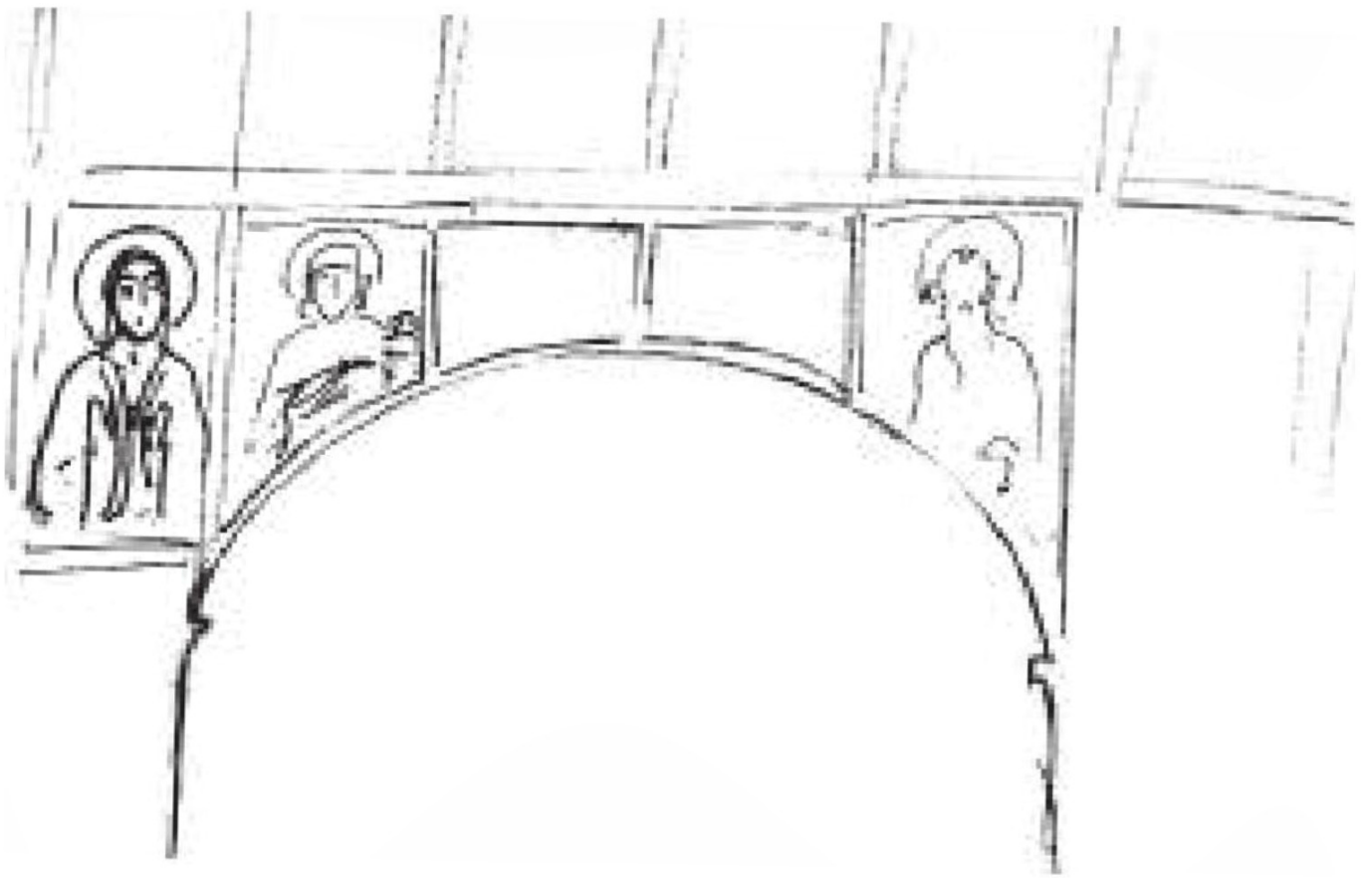
სურ. 2. საკვირიკე. საკუროხევლის აფსიდის კონქი

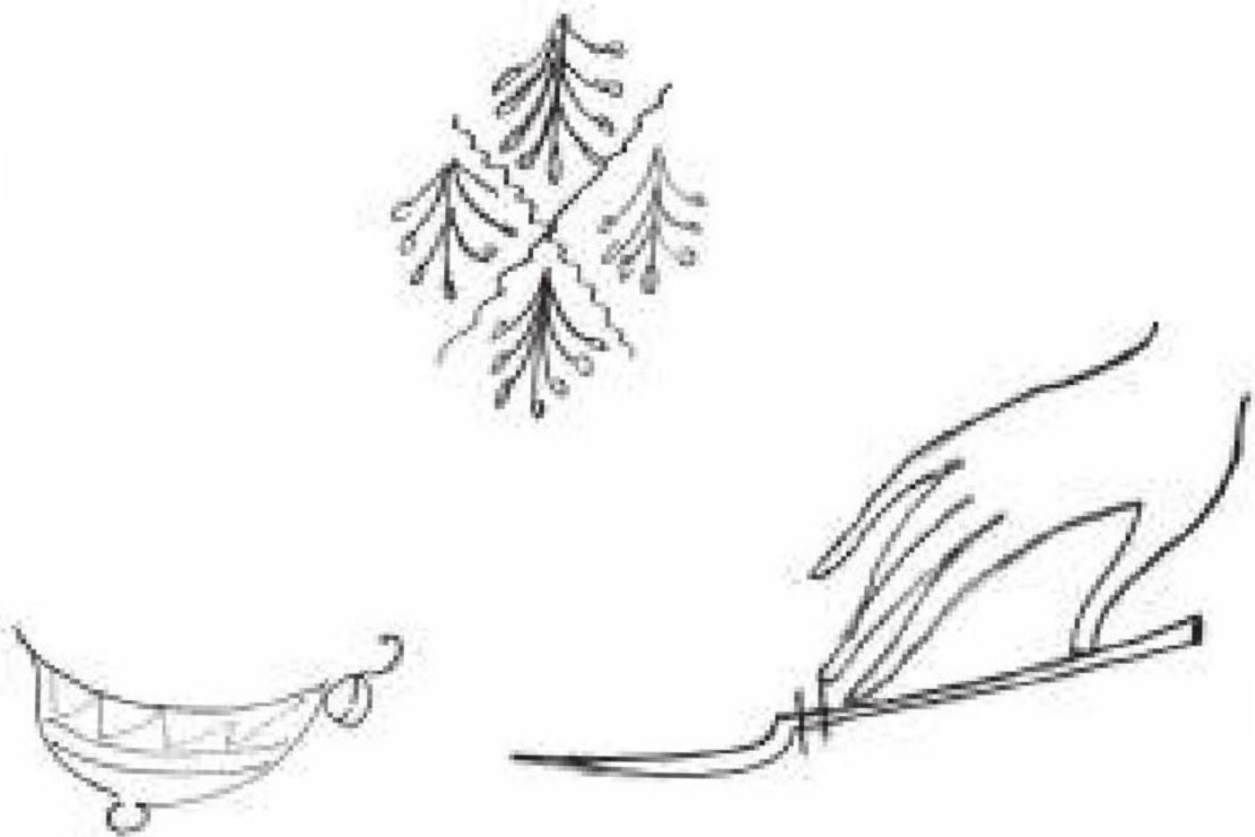
სურ. 3. საკვირიკე. ეკლესიის წმ. მამები

ნახ. 2. საკვირიკე მღვდელმთავრის სამოსელი

ნახ. 3. საკვირიკე. ჩრდილოეთი ნავის მოხატულობა

ნახ. 4. საკვირიკე. დეტალები